

**Miasto
Przestrzeń
Tożsamość**

Krzysztof Bierwiazzonek
Małgorzata Dymnicka
Katarzyna Kajdanek
Tomasz Nawrocki

Miasto Przestrzeń Tożsamość

studium trzech miast

Gdańsk

Gliwice

Wrocław

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2017

Recenzent:
dr hab. *Andrzej Majer*, prof. Uniwersytetu Łódzkiego

Redaktor prowadząca:
Anna Raciborska

Redakcja:
Magdalena Pluta

Korekta:
Joanna Barska

Projekt okładki:
Mikołaj Smoleński, opracowała *Katarzyna Juras*

Copyright © 2017 by Authors
Copyright © 2017 by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/09/B/HS6/00418 (Umowa nr UMO-2013/09/B/HS6/00418) na realizację projektu badawczego pt. „Tożsamość miasta i jego mieszkańców a przestrzeń publiczna. Studium trzech miast”

ISBN 978-83-7383-891-8

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./faks 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Marki k/Warszawy

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie (<i>Krzysztof Bierwiaczonek, Małgorzata Dymnicka, Katarzyna Kajdanek, Tomasz Nawrocki</i>)	9
I. TOŻSAMOŚĆ I PRZESTRZEŃ – REFLEKSJE TEORETYCZNE	15
1. Tożsamości miejskie (<i>Małgorzata Dymnicka</i>)	15
1.1. Wprowadzenie	15
1.2. Społeczne wytwarzanie tożsamości	19
1.3. Społeczno-kulturowe ramy pamięci	29
1.4. Rola dziedzictwa w konstruowaniu tożsamości i narracji miejskich	32
1.5. Konstrukcje mitotwórcze	34
1.6. <i>Genius loci</i> jako strażnik pamięci	37
1.7. Narracje historyczne a globalne klisze tożsamościowe	39
1.8. Tożsamość architektury	42
2. Przestrzeń publiczna a tożsamość miejsca, miasta i mieszkańców (<i>Krzysztof Bierwiaczonek, Tomasz Nawrocki</i>)	49
2.1. Przestrzeń publiczna	49
2.2. Przestrzeń publiczna a tożsamość miasta	59
2.3. Przestrzeń publiczna a tożsamość miejsca	65
2.4. Przestrzeń publiczna a tożsamość mieszkańców	71
2.5. Koncepcja tożsamości przestrzennej – próba integracji różnych poziomów tożsamości miejskich	77
II. BIOGRAFIE MIAST	81
1. Gdańsk (<i>Małgorzata Dymnicka</i>)	81
1.1. Pierwsze ślady	81
1.1.1. Osadnictwo	83
1.1.2. Kultura i dziedzictwo	86
1.1.3. Ludzie i miasto	90
1.2. Gdańsk przedwojenny	93
1.2.1. Złote czasy	93
1.2.2. Gdańsk przełomu XIX i XX wieku	95
1.3. Gdańsk po II wojnie światowej: przybysze i „miejscowi”	96
1.3.1. (Od)budowa miasta	98
1.3.2. Od tygla do amalgamatu – wokół współczesnych narracji	99
2. Gliwice (<i>Krzysztof Bierwiaczonek, Tomasz Nawrocki</i>)	102
2.1. Początki miasta	102
2.2. Industrializacja jako impuls rozwojowy Gliwic	104

2.3. Międzywojenne Gliwice: Karl Schabik i lądowanie Grafa Zeppelina	106
2.4. Prowokacja gliwicka i lata wojenne	108
2.5. Nowa rzeczywistość: Gliwice po 1945 roku	109
2.6. Krajobraz postindustrialny: na skrzyżowaniu autostrad	113
3. Wrocław (Katarzyna Kajdanek)	117
3.1. Pierwsze ślady	117
3.2. Osadnictwo, rozwój miasta i kontakt międzykulturowy do końca XIX wieku	118
3.3. Kultura i dziedzictwo zakodowane w przestrzeni	120
3.4. Rozwój do II wojny światowej	122
3.4.1. Złote lata	122
3.4.2. Epoka przemysłu – nowe impulsy	123
3.4.3. Zmierzch miasta	123
3.5. Wrocław po II wojnie światowej	124
3.5.1. Przybysze i miejscowi	124
3.5.2. Odbudowa i rekonstrukcje	126
3.5.3. Przyszłość – wokół współczesnych narracji	128
III. TOŻSAMOŚĆ I PRZESTRZEŃ W BADANIACH	133
1. Wokół tożsamości miast (Katarzyna Kajdanek)	133
1.1. Specyfika tożsamości miast	134
1.1.1. Gdańsk	134
1.1.2. Gliwice	135
1.1.3. Wrocław	138
1.2. Cechy określające miasto i mieszkańców	140
1.3. Mieszkańcy – podmiot i przedmiot tworzenia tożsamości miasta ..	148
1.4. Kto ma wpływ na miasto?	150
1.5. Podróż w kierunku „zmiana”	153
2. Narracje i sfery dyskusji o mieście (Katarzyna Kajdanek)	155
2.1. Oficjalna narracja tożsamościowa	156
2.1.1. Historia do 1945 roku	157
2.1.2. Historia po 1945 roku	157
2.1.3. Sposoby rozumienia oraz identyfikacja najważniejszych przestrzeni publicznych	158
2.1.4. Funkcje przestrzeni publicznych	159
2.1.5. Tożsamość mieszkańców	160
2.1.6. Tożsamość miasta i jej elementy	161
2.2. Dyskurs oficjalny i dyskursy alternatywne – perspektywa liderów opinii	162
2.2.1. Czy toczy się dyskusja o mieście i jego tożsamości?	162
2.2.1.1. Gdańsk	162
2.2.1.2. Gliwice	163
2.2.1.3. Wrocław	164

2.2.2. Kto dyskutuje o mieście?	165
2.2.2.1. Gdańsk	165
2.2.2.2. Gliwice	166
2.2.2.3. Wrocław	167
2.2.3. Wątki mobilizujące do dyskusji o mieście	168
2.2.3.1. Gdańsk	168
2.2.3.2. Gliwice	169
2.2.3.3. Wrocław	171
2.3. Mieszkańcy miast o debacie o mieście. Czyja i jaka jest miejska agora?	172
2.4. Przyszłość dyskusji o mieście w kontekście zmiany instytucjonalnej w sferze publicznej	179
3. Gry wizerunkowe (Katarzyna Kajdanek)	182
3.1. Gdańsk	184
3.1.1. Komercjalizacja wizerunku Gdańska	186
3.2. Gliwice	187
3.2.1. Komercjalizacja wizerunku Gliwic	191
3.3. Wrocław	192
3.3.1. Komercjalizacja wizerunku Wrocławia	196
3.4. Ocena miast	197
4. Przeszłość a tożsamość miast (Katarzyna Kajdanek, Tomasz Nawrocki)	201
4.1. Historia sprzed 1945 roku i przestrzenne do niej odniesienia	201
4.1.1. Gdańsk	201
4.1.2. Gliwice	203
4.1.3. Wrocław	206
4.2. Historia po 1945 roku i sposoby jej ukazywania w miastach	209
4.2.1. Gdańsk	209
4.2.2. Gliwice	211
4.2.3. Wrocław	212
4.3. Tożsamość mieszkańców a historia	215
4.3.1. Słynne postaci w historii miejscowości	216
4.3.2. Najważniejsze wydarzenia w historii miejscowości	220
4.4. Przeszłość a teraźniejszość miasta	224
4.5. Wspólnoty pamięci?	226
5. Mity wielokulturowości (Katarzyna Kajdanek)	228
5.1. Rozumienia wielokulturowości	228
5.2. Treść i funkcje mitów wielokulturowości w badanych miastach	231
5.2.1. Gdańsk	231
5.2.2. Gliwice	233
5.2.3. Wrocław	234
5.3. Inne kultury jako czynnik współtworzący dzisiejszy Gdańsk, Gliwice i Wrocław	236

5.3.1. Gdańsk	236
5.3.2. Gliwice	238
5.3.3. Wrocław	241
5.4. Znaczenie innych kultur w badanych miastach w opiniach mieszkańców	243
5.5. Co z tą wielokulturowością?	250
6. Społeczna identyfikacja z miastem	
<i>(Krzysztof Bierwiałonek, Tomasz Nawrocki)</i>	253
6.1. Identyfikacja mieszkańców z miastem	254
6.2. Kryteria miejskiej tożsamości	268
7. Przestrzenie publiczne a tożsamość miasta	
<i>(Małgorzata Dymnicka)</i>	274
7.1. Przestrzeń publiczna	
jako element krajobrazu kulturowego	274
7.1.1. Przestrzeń publiczna – w poszukiwaniu natury i kultury	276
7.1.2. Katalizatory życia publicznego: rynki, place, ulice	281
7.1.3. Miejsca historyczne – wizualizacje tożsamości	287
7.1.4. Przestrzenie lokalne	289
7.1.5. Rola przestrzeni publicznej w procesie identyfikacji z miastem	291
7.2. Miejskie kody DNA	297
7.3. W poszukiwaniu przestrzeni wspólnych	300
7.4. Oglądać i być widzianym	304
7.4.1. Funkcja autoprezentacji	307
7.4.2. Atrakcyjność centrum handlowego na tle całego miasta	308
7.4.3. Atrakcyjność centrum handlowego jako miejsca aktywności	308
7.4.4. Centra handlowe jako najlepsze miejsca spotkań	309
7.4.5. Funkcje miejskie centrum handlowego	309
7.5. Podsumowanie	311
Zakończenie: kontinua miejskich tożsamości <i>(Krzysztof Bierwiałonek, Małgorzata Dymnicka, Katarzyna Kajdanek, Tomasz Nawrocki)</i>	315
Bibliografia	320
Indeks nazwisk	343
Spis rycin i tabel	352
Aneks	355
Noty o Autorach	370